

A kisebbség-érzés fogságában

A délvidéki magyarság kisebbség-érzése még mindig virágkorát éli.

Egy népesség személyiségjegyeinek tulajdonságait vizsgálva elengedhetetlenül figyelembe kell venni azokat a társadalmi-szociális történéseket, amelyek a személyiségfejlődés során az énkép kialakulására hatnak. Semmilyen eszközzel nem lehet kitörölni és tagadni, hogy a kisebbségi sorsban eltöltött több mint nyolcvan év igenis hozzájárult az itteni magyarok kisebbségi érzéssel átítatott énképének kialakulásához. Sőt, úgy tűnik, hogy az elmúlt tizenkét-tizenhárom év sokkal nagyobb megterhelésként nehezedik a személyiség szerkezetünkre, mint az elmúlt évtizedek. Mert lassan ugyan, de tudatossá válik az, amit eddig mélyen - a szigorú (el)hallgatás égíse alatt - a tudatalattiban fojtottunk el.

Sajátos jelenség ez a délvidéki magyarok mentalitásában. Az elfojtás, a tudatalattiba való sülyesztés olyan dominálóan meghatározó védekező mechanizmussá vált, amely megóvta, megóvja a személyiséget a széteséstől. Míg nem tudtunk vagy nem volt szabad beszélni azokról a dolgokról, amelyekről ma már nyíltan szólunk (üldöztetések, kivégzések, identitásváltozásra való kényszerítések stb.), úgy tűnt, mintha stabilabb (?) lett volna a délvidéki magyarság személyiség szerkezete. Csalóka látszat ez, persze, hiszen még csak nem is vizsgáltuk ezt a jelenséget eddig, nemhogy beszélünk volna róla. Valamifajta struccpolitikára emlékeztető védekező magatartás volt ez, de talán nem túlzó az az állítás, hogy ez az itteni magyarság többségében ma sincs másképpen: „hallgassam el, ne lássam meg, és akkor nem is létezik”.

Ezt az elfojtást egyértelműen a félelem szülte. A megtorlástól való félelem hátterében azonban mindig a megsemmisüléstől, a haláltól való félelem állt. Micsoda ellentmondás: egy népesség, amely-

ben a „meghívott halál”, az öngyilkosság olyan nagy gyakorisággal fordul elő, hogy a világranglista „előkelő” első helyén áll, a halálfélelmét úgy próbálja legyőzni, hogy még élőként elveszíti önmagát. Védekező reflex volt ez a vajdasági magyar személyiség szerkezet számára (bár ismételtelen nem csak múlt időt kell használnom): háttérben maradni, bezárkózni, visszahúzódni. És ezt a reflexet mint biztosnak (?) megélt viselkedési, életvezetési mintát egyik generációról a másikra adtuk át.

Megtanított bennünket félni egy eltorzult értékrendszer, megtanított arra, hogy csak akkor maradhatunk fenn biztonságban, ha csöndben maradunk, ha kicsik maradunk, ha kevesebbet érünk. A kisebbségi érzés gyökereit szinte már a születésnél elkezdték kiépíteni bennünk. Ez pedig a világra való eszmélés első pillanataiban meghatározta a körülöttünk levő világ érzékelését, amely visszafogottabbá, színtelenebbé vált. Mintha valahol mélyen olyan „irányítás” alá került volna ez a valóságérzékelés, hogy tilos úgy érzékelni, olyan színeket, tartalmakat látni és felfogni, mint amilyenek a valóságban ténylegesen jelen vannak. Az ilyen érzékelés alapul szolgált a többi pszichés működéshez, a világ dolgainak illetően felfogásából következtek a továbbiakban a saját személyiségnek, az én megélésének a zavarai. Valahogy így: „Én kisebb-kevesebb vagyok a többiekhez képest, és nem is szabad többnek lennem, mert az veszélyes”.

Mindezek következményeként amikor eljön a felnőtté érés időszaka - ami mindig eljön, akarjuk vagy sem, siettetni vagy késleltetni igyekszünk-e vagy sem -, akkor egy kisebbségi érzéssel átítatott személyiség szerkezet sokszorta nehezebben áll talpra.

Napjaink történelmi eseményei még nagyon gyakran hordoznak magukban ilyen üzeneteket. Gondoljunk csak a vajdasági magyar pártok még

nem eléggé következetes és erős érdekvállalására, vagy az anyaország még nem elfogadó álláspontjára a kettős állampolgárság kérdésével kapcsolatban („Mit érek én, ha még az anyaországnak sem kellek...”). Az írástudók felelőssége most is óriási.

Egyfajta talpra állás azonban mégis történik ebben a délvidéki magyar közösségben, erre engednek következtetni legújabb megfigyeléseim. Mintha lassan körvonalazódna az az identitástudatra-ébredés, amire sokkal hamarabb is szükség lett volna már. Távol vagyunk persze még attól, amit ideálisnak nevezhetnénk (és lesz-e valaha ideális?). Távol vagyunk még attól, hogy természetes legyen mindannyiunk számára, hogy képességeink, adottságaink azért vannak, hogy azokat használjuk minden kisebbségi átszíneződés nélkül. A közösségi szerveződés, amelynek azért mégis megélő vagyunk, ha mégoly nehezen és nagyon gyakran ellentmondásosan is, de nyilván meghozza az eredményt.

A közösség és az egyén közötti reláció azonban mindig kétirányú, ezt figyelmen kívül hagyni értelmetlen. Azt jelenti ez, hogy saját életünk alakításáért mindig mi is felelősek vagyunk. Nem lehet folyton csak a reláció egyik pólusától elvárni a nekünk megfelelő egyensúly fenntartását, fejlődését. A régi kisebbségi személyiségjegyeket, viselkedésmintákat fel kell ismerni magunkban, és ez alapján véve individuális

munka. Részletekbe menően fel kell tárni azokat az érzéseinket, amelyek mindennapi döntéseinket motiválják, dolgozni saját személyiségünk alakításán. Ha ez hiányzik, nincs az az ideális környezet - társadalmi, politikai, gazdasági -, amely „meggyógyítana” bennünket. Az individuális katarzisznak meg kell történnie, mert e nélkül nincs újakezdés. Persze, itt újabb „vesztéssel” kell szembenéznünk. El kell „veszíteni” régi magunkat, és azt meg kell gyászolnunk. Ez a gyász pedig fájdalmas tud lenni, mert az a régi ismert volt, tehát biztos, még ha rossz is, az új pedig ismeretlen, bizonytalan. A gyász mellett pedig ott munkálkodik a változástól való félelem is.

Ha meg tudjuk látni kisebbségünk megélt személyiségjegyeinket magunkban, akkor könnyebben meg is tudunk szabadulni tőlük. Hiszen azonnal adódnak a válaszok: semmivel sem vagyunk kevesebbek, mint a többiek. Ha apáink át is adták félelmeiket, nekünk nem kell mindenáron azokkal együtt élni, nem kell továbbadni! Lehet, hogy ők nem teheték, de mi most megtehetjük, hogy vállaljuk magunkat. Hogy cselekszünk magunkért, és kimondjuk azt, amit érzünk és akarunk. Kisebbségi érzéseinket is. De úgy, hogy azok a megfelelő helyre kerüljenek, és amikor megpróbálnak elárasztani bennünket, tudatosodjon bennünk, hogy az újakezdekés már nincsen helyük.

2003. IX. 11-én